

Arbetsmarknadsdepartementet

103 33 Stockholm

Remissvar Arbetslivskriminalitet

Saco har fått möjlighet att yttra sig över Arbetslivskriminalitet SOU 2024:14, ett delbetänkande av Delegationen mot arbetslivskriminalitet. Betänkandet behandlar huvudsakligen myndighetssamverkan mot arbetslivskriminalitet, en myndighetsgemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien samt det gränsöverskridande arbetet.

Saco noterar att utredningsarbetet är väl genomfört och att det har gjorts omkring 40 intervjuer med företrädare för myndigheter och partsorganisationer, något som bäddar för ett bra kunskapsunderlag. Delegationens uppdrag enligt kommittédirektivet har varit brett och omfattande. Det innebär också vissa utmaningar när det kommer till att rikta insatser där de gör mest nytta.

I remissvaret väljer Saco att fokusera på förslag och bedömningar rörande myndighetssamverkan samt en myndighetsgemensam tipsfunktion.

Myndighetssamverkan mot arbetslivskriminalitet

Saco tillstyrker de bedömningar som utredningen gör när det gäller myndighetssamverkan i betänkandets tredje kapitlet. När det gäller statsbidraget till arbetsmarknadens parter vill Saco särskilt lyfta att det behöver avse en längre period än ett år samt att ändamålet breddas. Det är viktigt att statsbidraget utnyttjas i större utsträckning än vad som görs idag.

Människohandel och människoexploatering är fruktansvärda brott som vi måste prioritera att bekämpa i Sverige. En aktuell fråga är varför det inte fungerar i nuläget och vilka åtgärder som behövs för att komma till rätta med problemen på ett effektivt sätt. Svaret på den frågan är mångfacetterat, men till saken hör att det rör sig om brott som till sin natur är svåra att utreda. Saco tillstyrker förslaget att det i Arbetsmiljöverkets och Skatteverkets instruktioner bör framgå att de ska bidra till arbetet mot människohandel och liknande brott. Att fler myndigheter understödjer det arbetet är självfallet positivt. I betänkandet beskrivs att Skatteverket har uttryckt att de upplever sig förhindrade att göra en polisanmälan när det uppstår misstanke om exempelvis människohandel (sid. 193). Om så är fallet behövs omgående ändringar i myndigheternas instruktioner. En rimlig fråga är dock om det inte bör ingå i alla myndigheters uppdrag att göra en

polisanmälan när det finns misstanke om grov brottslighet där människor far illa. Såvitt kan bedömas står inga sekretesshinder i vägen för att dylika anmälningar bör kunna göras under befintligt regelverk.

När det kommer till att stärka det straffrättsliga skyddet mot arbetslivskriminalitet kan det finnas det skäl att se över brottsrubriceringen *ocker* enligt 9 kap 5 § brottsbalken. Bestämmelsen reglerar när någon annan utnyttjar någons trångmål m.m. som står i uppenbart missförhållande till motprestationen, vilket för låg lön i förhållande till det arbete man utför kan vara. Mot bakgrund av att det behövs ett förbättrat skydd mot arbetslivskriminalitet finns det anledning att se över uppenbart-rekvisitet i bestämmelsen och anpassa till den problembild som råder. En möjlighet kan vara att ha en särskild ockerparagraf som tillämpas på situationer som rör arbetsmarknaden. Ytterligare utredning och beredning i frågan är dock påkallad.

Saco tillstyrker förslaget om att en ny bestämmelse införs i Arbetsmiljöverkets instruktion där det tydliggörs att myndigheten får informera arbetsmarknadens parter om sådant som kan ha betydelse för deras verksamhet. Saco vill dock betona att arbetstagarorganisationer ibland kan vara förhindrade att återgälda informationsutbytet till myndigheten eftersom organisationerna företräder enskilda medlemmar och i första hand behöver se till sina medlemmars intressen och behov. I egenskap som juridiskt ombud är det prioriterat många gånger att nå en civilrättslig överenskommelse med arbetsgivaren med ett bra skadestånd för medlemmen än att exempelvis beakta brottsligheten i stort. Fackförbunden är medlemsstyrda där grunden för arbetet regleras i förbundens stadgar.

Samråd är viktigt för att få till ett bra informationsutbyte mellan parterna och myndigheter. Saco stöder en utvidgning av utbytet till fler branscher. Inom Sacofederationen finns generellt inte någon regional verksamhet utan samråden för akademiker behöver ske på central nivå. Även ansvarsfördelningen mellan parterna och myndigheterna är ett område att samråda kring, inte minst vad gäller tillkomna lönetrösklar enligt utlänningslagen men också andra frågor. En osäkerhet i ansvarsfördelningen mellan olika aktörer får aldrig medföra att brott, som annars skulle ha utretts, inte utreds.

Regeringens styrning av arbetet mot arbetslivskriminalitet är centralt. I myndigheternas instruktioner behövs en tydlig signal om att det arbetet är varaktigt. Saco tillstyrker förslaget att det i åtta myndigheters instruktioner skrivs in att respektive myndighet ska delta i det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet.

En myndighetsgemensam tipsfunktion

Saco tillstyrker bedömningen om att inrätta en myndighetsgemensam tipsfunktion mot arbetslivskriminalitet. Det finns många fördelar och kan ses som ett komplement till redan befintliga funktioner. Särskilt då arbetslivskriminalitet ofta spänner över flera myndigheters ansvarsområden. Viktigt är dock att utformningen på tipsfunktionen blir så pass ändamålsenlig som möjligt.

Myndigheternas resurser ska användas på ett ändamålsenligt sätt. Saco befarar att den föreslagna tipsfunktionen kan innebära mycket arbete för myndigheterna när det gäller att sälla och analysera tips. En stor mängd oanvändbara (och samma) tips kan behöva hanteras av samtliga samverkande myndigheter (utom Jämställdhetsmyndigheten och Åklagarmyndigheten) och ta mycket tid i anspråk. Saco vill också särskilt betona att tips om kollektivavtalsöverträdelser inte omfattas av myndigheternas ansvarsområden.

Det behövs även realistiska förväntningar på tipsfunktionen. För att kunna arbeta vidare med ett inkommit tips avseende ett brott krävs som regel tydliga uppgifter av tipslämnaren. I konsekvensanalysen kan det därför behövas ett ytterligare resonemang kring mängden tips som kan inkomma till myndigheterna ställt i relation till nyttan av lämnade tips och hur många ärenden som beräknas medföra vidare åtgärder samt den uppskattade kostnaden för verksamheten. En viktig fråga är hur de samverkande myndigheterna i nästa steg, efter ett inlämnat tips till flera myndigheter, ska arbeta vidare tillsammans.

Ett förslag i betänkandet är att Skatteverket bör vara systemansvarig myndighet gällande tipsfunktionen. Saco konstaterar att förslaget inte är helt självklart eftersom myndigheten vare sig arbetar med brottslighet generellt eller med arbetsmiljöfrågor. Polismyndigheten eller Arbetsmiljöverket framstår som tänkbara alternativ. Vid utformningen av portalen finns det skäl för den systemansvariga myndigheten att samverka även med arbetsmarknadens parter utöver aktuella myndigheter.

Utöver tipsfunktionen ska det via portalen vara möjligt att lämna tydlig och samlad information om arbetslivskriminalitet på flera olika språk till utsatta arbetstagare. Saco tror att tipsportalen kan få en viktig roll i informationsarbetet mot arbetslivskriminalitet och att så många utsatta arbetstagare som möjligt behöver få kännedom om tipsportalen. Särskilt Migrationsverket har ett stort ansvar eftersom det är den myndighet som migranter först får kontakt med när de kommer till Sverige.

Saco hänvisar också till remissvaret från Akademikerförbundet SSR.

Sveriges akademikers centralorganisation
Med vänlig hälsning

Lena Granqvist
Samhällspolitisk chef

Maria Rasmussen
Utredare

Remissvar
A2024/00424
Arbetsmarknadsdepartementet

Stockholm 11 juni 2024

Remissvar: Arbetslivskriminalitet Myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete SOU 2024:14

Akademikerförbundet SSR har genom Saco getts möjlighet att yttra sig över rubricerat betänkande.

Sammanfattning av betänkandet

Utredningen är Delegationen mot arbetslivskriminalitets tredje delbetänkande, sedan den tillsattes 2021. Utredningen föreslår att fler myndigheter ska få inskrivet i sin instruktion att samverka mot arbetslivskriminalitet och att det ska ställas större krav på Arbetsmiljöverket, som samordnande myndighet, när det gäller strategisk styrning och stöd. Utredningen föreslår också att starta en gemensam webbaserad tipsfunktion. Avslutningsvis presenteras lärdomar från Belgiens arbete mot arbetskraftsexploatering.

Akademikerförbundet SSR:s kommentarer:

Akademikerförbundet SSR har valt att svara på remissen utifrån att förbundet är en aktiv medlem i Fackligt center för papperslösa. Centret besökte Belgien i april och träffade bland annat en arbetslivsåklagare och Progressive Lawyers Network som företrätt många offer för arbetslivsexploatering. Som en del av fackföreningsrörelsen är arbetslivskriminalitet en viktig fråga för förbundet då den underminerar värden i våra kollektivavtal, skapar farliga arbetsplatser och minskar skatteintäkter.

Myndighetssamverkan

Akademikerförbundet SSR välkomnar förslagen om att samverkande myndigheter ska bli fler och få en tydligare styrning. Det är tydligt i betänkandet att det arbetet som gjorts hittills, är långt ifrån tillräckligt. Det är bra att även Skatteverket och Arbetsmiljöverket föreslås få möjlighet att agera när de upptäcker eller misstänker människohandel och människoexploatering. Förbundet vill dock betona att det inte räcker att fler myndigheter går på fler möten. Det krävs fler inspektioner, fler utredningar och fler åtal för att bekämpa arbetslivskriminaliteten. Det behövs också ytterligare förändringar i lagstiftningen. Sverige borde följa Belgiens exempel och ta bort beviskravet på att något otillbörligt medel så som tvång eller vilseledande har använts, när det gäller människohandel och människoexploatering. Människor är oftast villiga

Akademikerförbundet SSR
Box 128 00, 112 96 Stockholm
08-617 44 00
kansli@akademssr.se
www.akademssr.se

SSR Direkt
Frågor om anställning och arbetsliv
08-617 44 71
ssrdirekt@akademssr.se

Medlemservice
Frågor om medlemskap och avgifter
08-617 44 70
medlem@akademssr.se

att komma hit för att arbeta i olika branscher. De blir hitlockade med att de först ska betala av sin skuld men sen kommer de att kunna få en bra lön. Även om exploaterade arbetstagare förstår att deras arbetsförhållanden inte är acceptabla, så är arbetet förutsättningen för att kunna få ut lönen de blivit lovade.

Akademikerförbundet SSR välkomnar förslaget att samrådet med arbetsmarknadens parter behöver fördjupas och utökas till fler branscher. Det är bra att delegationen föreslår att Arbetsmiljöverket på eget initiativ ska få lämna ut uppgifter till parterna som kan ha betydelse för vår verksamhet tex arbetstidsreglering. Det kommer underlätta för fackförbund att agera mot arbetsgivare som bryter mot ingångna kollektivavtal. Parterna behöver också involveras i informationsinsatserna till utsatta arbetstagare. Det tror Akademikerförbundet SSR kan bidra till att fler utsatta arbetstagare får information om sina rättigheter. En fråga som parterna i Belgien driver, är att alla som får arbetstillstånd ska få lättillgänglig information om sina rättigheter på arbetsmarknaden. Det är en grupp som relativt lätt borde kunna nås av informationsinsatserna.

En myndighetsgemensam tipsportal

Akademikerförbundet SSR är positivt till införandet av en myndighetsgemensam tipsportal. Vi välkomnar möjligheten till en särskild mall för bland annat arbetsmarknadens parter utifrån vår särställning. Förbundet är dock tveksamt till att programmet alltid ska föreslå att Polismyndigheten ska ta del av tipset eftersom det kan avskräcka tipsaren, särskilt om tipsaren själv är en utsatt arbetstagare. Det är viktigt att det är möjligt att ta del av portalen på olika språk och att tipslämnaren kan vara anonym.

Lärdomar från Belgien

Akademikerförbundet SSR anser att det är bra och relevant att Delegationen mot arbetslivskriminalitet inspirerats av Belgiens arbete mot detsamma. Förbundet håller med om att stöd och skydd till utsatta arbetstagare behöver förbättras. Vi tror dock att det behövs mer än betänkandets förslag för att öka antalet fällande domar mot kriminella arbetsgivare. En avgörande möjlighet, enligt den belgiska arbetslivsåklagaren Filiep de Ketelaere, är åklagarnas möjlighet att konfiskera företaget och ägarnas tillgångar när en utredning om arbetslivskriminalitet startar. Kompetensen att räkna fram hur mycket arbetsgivaren tjänat på det kriminella upplägget och sen konfiskera tillgångar för motsvarande värde, försvårar för ägaren att tömma företaget på tillgångar. Det konfiskerade värdet är oftast mångdubbelt högre än de böter som domstolen dömer ut vid en fällande dom. Tillgångarna används sedan till att betala ut skadestånd till offren, eller vid dödsfall, till deras familjer. Utredningen nämner möjligheten för utsatta arbetstagare att få permanenta uppehållstillstånd om de medverkar i utredningar som leder till åtal, som en framgångsfaktor. En annan framgångsfaktor är straffriheten för brott som begåtts inom ramen för arbetskraftsexploateringen som garanteras den som medverkar i utredningen. Detta är, som betänkandet beskriver, något som Sverige borde följa enligt artikel 26 i Europarådets konvention om bekämpandet av människohandel och något som Sverige också fått kritik av Europarådets expertgrupp GRETA för att man inte infört.

Avslutningsvis vill Akademikerförbundet SSR betona att de människor som exploateras på arbetsmarknaden är brottsoffer och att de ska erbjudas stöd utifrån detta – inte ses som kriminella. Vad vi förstår, är det fortfarande vanligt förekommande att Migrationsverket utvisar de personer utan tillstånd som upptäcks vid inspektioner. De borde istället erbjudas möjlighet att medverka i utredningen och få permanent uppehållstillstånd precis som i Belgien.

Heike Erkers
Förbundsordförande

Josefine Johansson
Internationell sekreterare